

Lesz-e föld?

(TÖREDÉK)

A télnek még nehezebben lett vége, mint máskor: most nemcsak a munkáért, meg új keresetért vártuk a tavaszt, hanem a hírekért is, hogy mi lesz igaz belőlük. Balog Sándor bácsi már karácsonykor kezdte mondogatni, hogy földosztás lesz tavasszal, de eleinte nem nagyon hitte senki, tudták Sándor bácsiról, hogy többet szeret beszélni, mint amennyit hall, s örült, ha csodálkoztak a hírein. Vízkeresztkor találkoztam vele, akkor meg azt mondta, hogy Varjú boltos úr elkezdett árulni a boltjában, csak úgy az udvaron keresztül a szobából, egyelőre az utcára még nem meri kinyitni. Mindjárt el is mentem a bolt fele, a redőny úgy volt meggörbítve, szétfeszítve, ahogy még az őszről maradt, de ahogy az udvar felől bekopogtam, hát éreztem a konyhából, hogy kacsát sütnék Varjúék. Akkor biztosan árul, mert miből szerezte volna a kacsát.

Varjúné jött ki a kopogásra, s olyan szívélyesen köszöntött, mintha vendégnek jöttem volna hozzájuk — hogy mi jóban járok. Mondtam, hogy úgy hallottam, már árulnak. — Hát igen, apróságokat árulgatunk, árulgatunk — mondta bizonytalanul, s akkorra Varjú is kidugta a fejét s nevetett: hogy nekem is ünnepen jutott eszembe boltba jönni. Hát nem tudom, hogy ilyenkor zárva tartanak? S már tessékelt is befelé. Mondtam, hogy na, erről elfelejtkeztem, mert az ősz óta az ember nemigen számolgatja már még a vasárnapokat se, nemhogy az egyéb ünnepeket. Varjúék meg csak nevettek, hogy hiszen tréfa volt a dolog, adnak azért vízkeresztkor is, nem kell félni, hogy a jegyző megbünteti őket, ha ünnepen árulnak. De csak így, apróságot, ami van.

Kérdeztem, petró van-e, meg só után kérdezősködtem. Volt — hogyne lenne —, dörzsölte Varjú úr a kezét, mint régebben a pult mögött, aztán, mert mégse volt a pult mögött, hát elkezdett szabadkozni, hogy valamelyik nap benn járt Debrecenben, ott szerzett egy kevés petró, gyufát meg sót. — A falu érdekében — mondta.

Elbeszélgettünk, nem is igen mertem megkérdezni, hogy mennyiért adja, mert pénz nemigen volt nálam. Aztán azt is hallottam innen-onnan, hogy ez a pénz nem ér majd semmit, ezentúl csak rubelért lehet vásárolni. De ki vásárol, meg kitől? Végül, mikor indultam, hát mondta Varjú úr, hogy nem tudja, mi az ára az ilyesminek, hanem cserébe adná, egy kis lisztért, tojásért, zsírért, vagy ami akad a ház körül.

— Hát az bizony nem nagyon akad nálunk — mondtam. — Magam se tudom, hogy húzzuk ki a telet. De majd megkérdelem otthon az asszonyt, hogy mit tudna még adni... Petróra, meg sóra lenne inkább szükségünk. — Varjú úr nem haragudott meg, amiért nem vásároltam, kikisért egészen a kapuig, s elmondogatta közben, hogy nehéz az élet: amíg ezt a kis árut behoztam Debrecenből, vagy háromszor látszott olyannak a dolog, hogy elveszik tőlem... aztán oda a pénzem is, a fáradságom is. Bizony, bizony... Városban könnyebb — mondta aztán tovább —, ahol több ember van együtt, ott jobban megkezdődhet minden... Odabenn már cukrászdákat is nyitottak. — A kapuban még egyszer megszorongattuk egymás kezét, mintha régi jó barátok lettünk volna, s azzal búcsúztunk el, hogy akkor majd visszajövök, ha megbeszéltem az asszonnal.

Mondtam is Margitnak, hogy kellene valamit vinni Varjúéknak, petró lehet kapni tőlük. Először nem nagyon bízott benne, azt mondta, hogy majd

éppen nekünk adja Varjú, ha petrója van... hiszen tavaly, mikor még rendszeren árult a boltjában, akkor sem lehetett már petrókat kapni tőle, legfeljebb a jegyző úréknak vitt, vagy a papnak. Vagy azoknak, akikkel jóban volt, Szabóéknak vagy Kereszteséknak — hát most majd bolond lesz nekünk adni petrókat, mikor csak így az udvaron keresztül árul. De én elmondtam, hogy milyen kedves volt hozzám Varjú, még a felesége is, s ebből később azt gondoltuk, hogy hátha a megpróbáltatások miatt emberségesebbek lettek az emberek. Hiszen mire lenne csakugyan most kevés — mondta Margit — éppen olyan földhözragadt ember most ő is, mint mindenki.

Bólogattam, pedig eszembe jutott, hogy Varjúék kacsát sütöttek éppen. Aztán kezdtük számba venni, hogy mit is lehetne odaadni, amiből még van. Margit olyan jólelkű lett a Varjúék adakozó kedvétől, hogy mindjárt lisztet is adott volna, de mikor jobban utánanéztünk, hát kiderült, hogy nekünk is néhány sütetre való van már csak, s így jártunk tulajdonképpen mindennel. Mondtam is, akinek magának sincs, az minék akar cserélni. Hiszen a petró jó, ha van, de sötétben is elüldögél az ember.

Egy fazék mállisztet azért kíváncsiságból is a hónom alá vettem, s visszamentem vele Varjúékhoz, hogy mit adnának ezért, meg, hogy adnak-e csakugyan. Akkorra a jegyző urat is éppen ott találtam, cigarettázva üldögéltek az asztal mellett Varjúval, s éppen arról beszéltek, hogy mi lesz ebből a világból. Most, hogy a jegyző úr itt volt, Varjú se volt olyan kedves hozzám, mint az előbb, — üljön csak le János, mondta s rámutatott egy szabadon maradt székre. A jegyző úr meg rámnézett nagy komolyan, kicsit szigorúan is, s azt mondta, hogy na, János, most elérkezett a maguk világa. Hogy értette, nem tudom, nemigen magyarázta meg.

— Hiszen — mondtam neki — a tél sohase a mi világunk, mert mindig szűken tudunk rá elrakni. Aztán tavasz fele egyre vékonyabban lisztel meg zsíroz az asszony. — Hanem — mondta Varjú — most nem tudom, hogy tavasszal is mi lesz. Alig maradt állat a faluban, még az őszi kukorica fele is a földeken van, szántás sehol. — Hogy lesz itt termés — mondta a jegyző úr. S közben bejött Varjúné is a konyhából, mérlegelte egy darabig a helyzetet, hogy most én is itt vagyok, aztán mégis előszedett négy poharat, s bort is. Töltött és ittunk.

— Aztán nem tudom, majd mit csinál a földjével, ha kap — mondta a jegyző nekem. Én örültem neki, hogy mondta, mert ha már ő is mondja, az többet jelent, mint a Balog Sándor bácsi szava, igyekeztem is kérdezőgetni, hogy mi lesz és hogy lesz. — Itt van az újságban — mondta a jegyző, s rámutatott egy újságra az asztalon — az ideiglenes kormány programja. Azt mondják, hogy felosztják a földet. Jó, jó, felosztják — nem most kellett volna, hanem húsz évvel ezelőtt, én mindig mondtam, hogy fel kell osztani a nagybirtokokat. Csak azt nem tudom, hogy miért éppen most. Amikor semmi sincs hozzá.

— Csak olyan hübelebalázs módjára — mondta Varjú.

— Persze. — A jegyző úr kifújta egy füstkarikát, azt nézegette, aztán tovább mondta halkan, magyarázgatva, mint a tanító az iskolában: a földet nehez lesz megmunkálni, mert nincs állat, nincs gép, vagy legalábbis sokkal kevesebb van, mint tavaly volt. Mindent kézi erővel kell majd. Olyan ára lesz a bérmunkának, mint még soha. Ha egy hétig dolgozik a napszámos ember, háromszor annyit keres vele, mint amennyit az egész juttatott földje ér. Gondolja csak meg — fordult felém magyarázóan — amit eddig elvégzett egy napszámos, ahhoz most legalább három kell. Mert az idén nemcsak a tavaszi munkát kell sürgősen, elmaradva elvégezni, hanem még az őszi itthagytat is. Lesz itt annyi munkaalkalom, hogy na... Aztán aki földet kap, bajlódik a magáéval, de mit tud vele csinálni?

— Ez a kormány is csak olyan, mint a másik — mondta Varjú —, ez se

gondolja meg, hogy mit csinál. Csak éppen hozza nyakra-főre a rendeleteket. Mint mikor tavaly hetenként új meg új rendeletet hoztak, hogy hogy adjon az ember el a katonaságnak, hova kell vinni a számlát, meg mennyi bélyeget rá, meg mit kell jegyre adni, mit csak elismervény ellenében. A kereskedőnek meg legyen káptalan a feje, aztán jegyezzen fel mindent, hogy meg ne büntessék.

— Az a baj — mondta a jegyző úr — hogy nemigen tudják sohasem, amit elrendeltek. Meg egy ilyen földosztás nem olyan kis munka. Hiszen ki állapítja azt meg, hogy kinek mennyit adjanak? Ha csak úgy szabadjára engedik, akkor az egész falu nekirohan a földeknek, s egymást veri agyon a jobb parcelláért.

Aztán csak ültünk ott szótlanul, én meg tartottam az ölemben a fazekat, nem tudtam hova letenni. Varjú nem látszott észrevenni, hogy hoztam, én meg gondoltam, hogy előbb a jegyző urat intézze el. Az is biztosan valamit venni jött, hisz nem szokott ő Varjúhoz csak úgy átjárni.

[1948 körül]

Szeretjük a békét

A királyi csapatok délelőtt érkeztek be a faluba, a felkelők felhúzódtak a hegyekbe, onnan lövöldöztek néha. Inkább csak jelezni, hogy még ott vannak, a golyók nem tettek senkiben sem kárt. Délután néhány altiszt katonákkal végigjárta a falut élelmiszert rekvirálni, néhány lovat is elvettek. A parasztok hallgattak, álltak, pipáztak a kapuban, alkonyat felé az egyik előőrs elcsípett két parasztot, akik tíz-tizenöt lóval igyekeztek az erdő felé. A hadnagy huszonötöt veretett mindegyikre, s ezeket a lovakat is besorozták.

Éjszaka lövöldözés volt, eltartott vagy egy óráig is. Akik felébredtek s kiüfélétek az utcákra, azt hitték eleinte, a felkelők jöttek le a hegyről s akarják meglepni a katonaságot. De nem csak a mezőn, a faluban is lövöldöztek. A katonák végre egy ház köré csoportosultak, innen lövöldözött még valaki. A házak ablakából asszonyok és emberek lestek ki, látták, hogy veszik körül a katonák a házat, a Manuel Konsztantinoszét, aztán, hogy dobnak csóvát a tetejére. A ház leégett, reggelre beszéltek, hogy nem találtak a romok alatt senkit, se puskát, se embert.

De nem is igen volt idő beszélni erről vagy másról, egész délelőtt razzia volt a faluban, az eldugott fegyverek után. Egy altiszt és két katona ment be mindenüvé, felhányták a padlásokat meg az istállókat is. Grozosznak a fiatal feleségével játszadozni kezdett az egyik katona, míg az asszony a kezére nem ütött. Akkor a katona is goromba lett, Grozosz közbelépett, őt is oldalba vágta a puskatussal.

Az ütés nem volt nagy, Grozosz mégis elfehéredett, nekiesett a falnak. Az asszony mindjárt odaugrott hozzá, hogy csak nem történt valami baja. Az altisztnek gyanús lett a dolog, közelebb ment: ugyan mi baja történt volna egy kis oldalba vágástól. De Grozosz ekkorára már szépen lecsúszott a fal mellett, elterült a földön ájultan. Egy darabig nézték, hogy ugrál körülötte kétségbeesetten az asszony, aztán egyszer csak az altiszt is lehajolt hozzá, hát akkor már a vér átütött a paraszt mellényén. — Mitől vérzik? — Én nem tudom, jaj, istenem, belső vérzése lehet. — Belső vérzés? Ne hazudozz, hisz kívül vérzik! — A bika megöklelte valamelyik nap — tördelte kezét az asszony — az szakadhatott fel neki. — Az altiszt meg intett a katonáknak, gyerünk csak, ezt

beviszük a parancsnokságra. Ott majd kiderül, a bika öklelte meg, vagy az éjszakai lövöldözésben kapott golyót.

Egy fél óra múlva mindenki tudta már a faluban: Grozosz az éjszaka golyót kapott, a katonák véletlenül jöttek rá. Hamar magához tért, a parancsnokságra már a saját lábán ment el, csak azt kérte, hogy leülhessen. Jött az orvos, levetkőztette, csak egy pillantást vetett a vállsebére, látta, honnan ered. Adtak neki egy cigarettát, mert kért, még el se szívta, vezették a százados elé kihallgatni.

— Mikor sebesültél meg?

— Három napja, az egyik felkelő meglőtt. A tehenem akarta elvinni.

— Hazudsz, az orvos azt mondja, egész friss a seb.

— Friss, mert felszakadt.

— Nem igaz, be se forrt még. Az orvos azt mondja, néhány órás.

— Ha orvos, biztosan jobban tudja.

— Az éjszakai lövöldözők közt voltál?

Grozosz hallgatott, az egészséges vállát vonogatta néha, úgy tett, mintha háromig se tudott volna számolni. Makacsul megmaradt amellett, hogy a seb háromnapos, csak az ütéstől szakadt fel. A százados kimerült ekkora makacságtól, aztán dühöngeni kezdett, néha már majdnem nekiment a parasztnak. Mikor éppen idefajult a dolog, akkor jött az altiszt újra, jelentette, hogy megtalálta Grozosznál a géppisztolyt, a szalmakazalba dugva.

— Na, tagadsz még?

— Nem tudom, hogy került oda.

— Tudsz bánni a géppisztollyal?

Csóválta a fejét: nem, nagyon bonyolult jószág.

— Katona nem voltál?

— De igen. Még az olaszok ellen.

— Akkor értesz a fegyverhez — állapította meg a százados. Aztán hallgatott egy darabig, végül megkérdezte.

— A németek ellen is harcoltál?

— Nem, az olasz fronton voltam.

— Nem azt gondolom. Később... És nézett rá összehúzott szempillái alól.

Grozosz csak a fejét rázta.

Partizán, morogta a százados dühösen a foga közt, hogy nem lehet semmit kivenni belőle. A paraszt meg csak ült vele szemben a széken, nézett rá ártatlanul, aztán alázatosan kért még egy cigarettát.

Fél óra múlva felakasztották egy fára a Konsztantinosz leégett háza előtt. Néhány katona összeterelte a járókelőket, hogy nézzék végig az akasztást. Keveset sikerült, egy-két öregasszony keresztet vetett, a gyerekek meg elhúzódtak, ha arra mentek. Meg nem is nagyon mentek az emberek az utcára. A százados utána kiboltatta: másnap mindenki orvosi felülvizsgálatra jelentkezik. Akin sebesülést találnak...

Az éjszaka majdnem csendben telt el, most hajnal felé lett lövöldözés. Ez most tovább tartott, a felkelők is lehúzódtak a hegyről, némelyik egész a falu széléig jutott el. A katonák körös-körül géppuskákat raktak le, aztán lőtték az erdőt, meg a sötétséget, ha elpukkant egy puska, a hang felé kezdtek tüzelni valamennyien. Egészen reggelig.

Reggelre aztán elcsendesedett minden, két géppuska mellől nem keltek fel a katonák. Megnézték őket, hátulról kapták a golyót. Valaki a faluból lőhetett. De ki? Csak a legközelebbi házból.

Felhányták pincétől padlásig, az összes kazlakat szét dúrták, még a kútba is belemászott egyikük — fegyvert nem találtak. S a lakókra se igen lehetett gyanakodni: egy öregasszony meg egy süket öregember. Kihallgatni se lehetett őket, a vénasszony csak sírt, az embertől meg hiába kérdeztek bármit.

Bitang parasztok, szitkozódott a parancsnok s kihirdettette, hogy ha délre

nem lesz meg a tettes, minden lábasjószágot elrekviráltat. A tettes nem lett meg, délután mentek a katonák összeszedni a teheneket, kecskét, birkát... Ez se ment könnyen, akadt ház, ahol a padlásra vonszolták fel az állatot, hogy elrejtsek. A katonák szemfülesek voltak, megtalálták ezt is.

Este a százados újabb parancsot adott ki: a katonaviselt férfiak valamennyien jelentkezni tartoznak másnap. Reggel nem jelentkezett senki, eltelt a délelőtt, senki. A parancsnok káromkodott, s szidta a gazdát, akinek a házában megszállt.

— Csirkefogók vagytok. Nincs katonaviselt a faluban?

— Nincs uram, nincs — a parasztnak hályog volt a fél szemén, a másik szemével hunyorgott s könnyezett nézés közben — aki volt, az meg is halt a háborúban.

— Hát te például?

— Én nem voltam, nekem rossz a szemem.

— Miért nem akarnak katonának jönni az emberek. Leverní a lázadókat?

— Békés falu ez, uram.

— Látom, csak éjszaka lövöldöznek.

— Pedig uram, itt mindenki a békességet akarná.

Estére minden katona hússal ette betegre magát, a le nem vágott állatokat a százados visszaküldte a csapattesthez. Két katona ment velük, meg négy paraszt, pásztornak. Éjszakára kigyulladt a ház, amelyikben a százados aludt. Lövés most nem esett. Először oltogatni próbálták, aztán sorsára hagyták, hadd égjen le. A százados káromkodott, át kellett költözni egy másik házba. Felferték egynek a lakóit, kizavarták az istállóba. Mentek azok nagy alázatosan. A százados hirtelen összehúzta a szemét.

— Te — mondja új szállásadójának —, nem te mentél el az állatokkal pásztorkodni?

— Nem én, uram... Itthon voltam egész nap.

— Ne hazudj, megismerlek a veres hajadról, meg a bajuszodról.

Az őrmester is így emlékezett. Hirtelen elszalasztott két-két katonát azokhoz a házakhoz, ahonnan a másik hármat összeszedette, — öt perc múlva a másik három páasztornak küldött is ott szorongott a tiszt előtt. — Hogy kerületek három páasztornak küldött is ott szorongott a tiszt előtt. — Hogy kerületek három páasztornak küldött is ott szorongott a tiszt előtt. — Hogy kerületek három páasztornak küldött is ott szorongott a tiszt előtt. — Hogy kerületek három páasztornak küldött is ott szorongott a tiszt előtt. — Hogy kerületek három páasztornak küldött is ott szorongott a tiszt előtt.

— Kettőt agyonlőni — rendelkezett a százados. — Ha nem beszélnek reggel, a másik kettőt is.

Az őrmester csak az istállóig vitte a két kijelöltet, ott ásatta el őket mindjárt a trágyagödör mellett. A másik kettő mellé őrt állított. A százados cigarettázva járkált fel-alá s a csizmája szárát csapkodta.

— Ezek mind a lázadókkal tartanak...

Reggelre a két fogoly eltűnt, az őrzőül melléjük állított katona is. Sorakozó, létszám, — kiderült, hogy nem is csak ez az egy hiányzik, illetve a két elküldöttel együtt három, hanem nyolc.

— Micsoda? Hát már a katonák is megszöknek? Vagy eltűnnek?

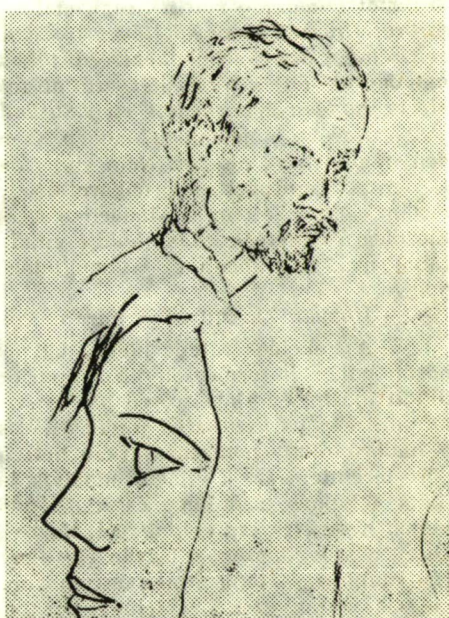
De nem volt idő töprengeni vagy dühöngeni, mert újra lövöldözés kezdődött: a felkelők most nappal jöttek le a hegyről.

Dél felé karéjban vették körül a falut: a százados visszavonulásra gondolt. Hat halott, tizennyolc sebesült, két halott még az előző éjszakai lövöldözésből, meg hat sebesült, s az a nyolc, aki eltűnt. Negyven ember veszteség három nap alatt. Formális ütközet nélkül.

De délutánra visszavonulni se lehetett, mert a házakból is lövöldözni kezdtek, először csak itt-ott, aztán egyre sűrűbben. A sereg fele, ha meg tudott menekülni a faluból, fejvesztetten, rendetlenül, futva.

A többi ott maradt. S ott maradt, de elevenen, az a nyolc is, aki a hegyek felől jött elő, a szabadságharcosokkal.

[1948]

SARKADI IMRE RAJZAI

